

DE RISICO'S VAN ENERGIEVOORZIENING

DOOR EEN BUITENLANDS BEDRIJF

***Resultaten van een case study over
ENDESA***

door M. Vander Stichele, SOMO
december 2001

Inleiding

Op Europees en internationaal niveau worden beslissingen genomen om de "energiemarkt te liberaliseren". Dat betekent dat lokale overheden energiebedrijven uit handen geven door ze aan privé-bedrijven verkopen ("privatisering"). Europese bedrijven kunnen in alle landen van de Europese unie die geprivatiseerde energiebedrijven opkopen.

Door het akkoord over handel in diensten (GATS) in de Wereldhandelsorganisatie (WTO) zouden buitenlandse bedrijven in meer dan 140 landen geprivatiseerde energiebedrijven kunnen opkopen. Het GATS-akkoord is er vooral op gericht om buitenlandse private dienstenbedrijven garanties te geven dat ze niet oneerlijk worden behandeld en dat ze niet uit een land worden gejaagd. Vanuit dat perspectief zijn ook de onderhandelingen over een nieuw GATS-akkoord in 2000 gestart.

Consumenten, burgers en werknemers krijgen bij dat internationale akkoord geen garanties over universele dienstverlening, klantenbescherming, leveringszekerheid, kwaliteit van de dienstverlening, en het voorkomen van negatieve effecten voor milieu, veiligheid en volksgezondheid. Daar moet de nationale overheid voor zorgen. De grote vraag blijft hoe nationale overheden die eisen voldoende kunnen opleggen aan buitenlandse energiebedrijven die enkel vanuit een commercieel perspectief opereren.

Bij "liberalisering van de energiemarkt" wordt vaak de theoretische argumentatie gebruikt dat bedrijven moeten concurreren om de gunst van de consument en daardoor betere diensten en lagere prijzen bieden. Omdat weinig onderzocht is hoe een specifiek energiebedrijf opereert, deed SOMO een onderzoek naar het grote Spaanse energiebedrijf ENDESA dat in 2000 contracten ondertekende om het Nutsbedrijf Regio Eindhoven (NRE) en Regionale Energiemaatschappij Utrecht (REMU) op te kopen. Begin december 2001 had de Nederlandse overheid nog geen toestemming gegeven om die verkopen te laten doorgaan omdat het eigendom van de netwerken in overheidshanden moet blijven en duidelijk afgescheiden moet blijven van geprivatiseerde energieleveringbedrijven.

Weinig openbare informatie over Endesa

De gemeenteraad van Eindhoven heeft in 2000 een week de tijd gehad om al dan niet haar goedkeuring te geven voor de volledige verkoop van NRE aan Endesa. De lokale overheid was vooral in haar nopjes met het enorme bedrag dat Endesa bereid was te betalen voor NRE, samen met het lokale gasbedrijf GRE, namelijk 890 miljoen gulden. In het voorlopige verkoopcontract staat niet aangegeven hoe de belangen van de werknemers, de consumenten en van het milieu worden gewaarborgd. De betreffende

wethouder heeft de gemeenteraad weinig informatie gegeven. Volgens hem mag verwacht worden dat het Spaanse bedrijf de werkgelegenheid intact laat en oog heeft voor energiebesparing, en dat de schaalvergroting lagere prijzen mogelijk maakt¹. Maar zijn die verwachtingen terecht?

Te weinig garanties voor consumenten en werknemers

Voor Endesa is het opkopen van de twee Nederlandse nutsbedrijven een eerste belangrijke stap in haar strategie om een deel van de Europese energiebedrijven op te kopen. Endesa is een van de twee grootste nutsbedrijven in Spanje die daar de markt domineren. Endesa is ook betrokken bij veel bedrijven en activiteiten in Latijns Amerika: Chili, Brazilië, Argentinië, Colombia en Peru. Voor de nieuwe expansie in Europa heeft Endesa een nieuwe divisie opgericht en een agressieve strategie uitgewerkt. Op termijn moet een derde van Endesa in Europa opereren. Endesa hoopt daarvoor in Nederland goede ideeën voor op te doen!

Een van de methodes voor Endesa om verder uit te breiden, is haar efficiëntie te verhogen. Daarvoor heeft Endesa een duidelijk plan uitgewerkt om werknemers met 6,7% te verminderen tussen 2000 en 2001, en met 13,6% tussen 2001 en 2003. In Latijns Amerika heeft Endesa haar werkgelegenheid in 2001 verminderd met 6,8%. Endesa wil ook energieverlies verminderen van 13,1% in 1998 naar 11,6% in 2001 en 8% in 2003².

Endesa streeft niet alleen naar optimaal gebruik van de gegenereerde energie, maar ook om zoveel mogelijk winst uit de consumenten te halen ("extract value from customers"). Daarbij wil Endesa de in Nederland bestaande hoge winstmarges en geringe verloop van de klanten -die aan contracten met verschillende diensten gebonden zijn ("locked in")- behouden³. Endesa is er dus niet om de consument zoveel mogelijk voordeel te bieden.

In Spanje zelf kan Endesa rekenen op hoge prijzen voor de consument. De OESO, de denktank van de rijke landen, heeft het gebrek aan concurrentie in de Spaanse energiemarkt aangeklaagd omdat Endesa samen met een ander bedrijf het grootste deel van de markt in handen hebben, met hoge prijzen als gevolg. Bovendien suggereert de OESO dat energieproductie van energiedistributie gescheiden moet worden⁴. Als één en hetzelfde bedrijf energie produceert en verdeelt, bestaat het gevaar dat er hogere prijs berekend wordt dan dat de productie verantwoordt.

¹ "Wat telt is geld", in Eindhovens Dagblad, 23-6-2000

² Endesa, Consolidated Results Nine Months 2001, 7-11-2001 (op website: <http://www.endesa.es>)

³ Endesa, Endesa Europa, 25-1-2001

⁴ L. Crawford, OECD urges Spain to increase competition authorities' powers - Electricity sector break-up of two largest companies sought to boost growth, in Financial Times, 14-6-2001

De vraag is of Endesa wel eerlijk concurreert met andere Nederlandse bedrijven bij wie het Ministerie van Economische Zaken het wel nodig acht om energieproductie en -distributie te scheiden. Voor Nederlandse bedrijven die vanuit de Nederlandse markt starten is de concurrentie met grote buitenlandse bedrijven moeilijk. Endesa heeft in Spanje ongeveer 10,5 miljoen klanten en in Latijns Amerika, Noord Afrika en Europa nog eens bijna 10 miljoen klanten. Bovendien is Endesa niet alleen actief in het produceren, verdelen en verhandelen van energie, maar opereert ook in de telecom sector, waterdistributie en onroerend goed.

Grote schuldenlast

Om haar expansiestrategie in Latijns Amerika en Europa te financieren had Endesa een grote schuldenlast: 24,2 miljard Euro in september 2001⁵. Goede winstgevende bedrijven zoals NRE in Eindhoven kunnen dus bijdragen om de schuldenlast te verlichten. Maar door haar hoge schuldenlast is Endesa ook een risicovol bedrijf die over haar bestaan (zie het geval van gigant Enron die failliet ging), haar dienstverlening en lage prijzen geen garanties kan bieden. Bovendien zijn de inkomsten uit Latijns Amerika ook risicovol want onderhevig aan devaluatie bij het omrekenen naar de Euro.

Problemen op milieugebied

Volgens Endesa is de zorg om het milieu belangrijk. Dit wordt onder andere concreet gemaakt door milieueisen in de contracten van de leveranciers te verwerken en door enkele initiatieven op het gebied van nieuwe technologieën en duurzame energie. Maar een groot deel van Endesa's energie is gebaseerd op koolcentrales, nucleaire centrales en hydro-elektriciteit.

Energie op basis van gas zoals in Nederland meer en meer is vereist is, is schoner maar ook duurder. De vraag is in hoeverre de Nederlandse stroom "schoon" kan blijven als energie vanuit andere landen wordt ingevoerd en goedkopere prijzen gebaseerd zijn op vuilere energie? Endesa is een van de deelnemers en aandeelhouders van de Amsterdam Power Exchange waar energie met de omliggende landen wordt verhandeld.

Endesa's werkzaamheden voor energieproductie en distributie hebben al klachten opgeleverd op het gebied van milieu en respect voor de lokale bevolking. Endesa's gebruik van water voor elektriciteit uit het Chapomeer heeft geleid tot grotere fluctuaties van het waterniveau dan toegestaan was. Het gevolg was grote schade aan de oevers van het meer die in elkaar stortten. Tegen Endesa's bouw in Chili van een

⁵ Endesa, Consolidated Results Nine Months 2001, 7-11-2001, p. 15 (op website: <http://www.endesa.es>)

dam op de Bio Bio-rivier is heftig geprotesteerd omwille van de schade aan het milieu. Maar ook de lokale indianenbevolking heeft wereldwijd de noodklok geluid omdat hun eeuwenoude traditionele grond met huizen, begraafplaatsen en bossen dreigt onder water te lopen en daarmee de Mapuchecultuur vernietigt.

Op de Canarische eilanden legt Endesa via vriendjespolitiek elektriciteitsnetten aan die schade aanrichten aan zeldzame natuurgebieden. Dat heeft tot veel protesten van milieuorganisaties en de bewoners geleid.

Zijn de energieverbruikers van Eindhoven en Utrecht zich bewust van welk bedrijf ze misschien binnenkort energie geleverd krijgen? Het is belangrijk om een analyse en democratische discussie aan te gaan of alles wel goed geregeld op nationaal, Europees en WTO niveau. Deze case study geeft hopelijk een aanzet tot de discussie.